

58/34 Sebe Suresi

1. Âlimler genelde “yere inen ve göğe çıkanın” yağmur, buhar vs. gibi maddi şeyler olduğunu dillendirmişlerdir. Fakat göğe çıkma konusunda İbn Abbas gibi tek taraflı olarak melek ve ölülerin ruhlarıyla ilgili yorum yapanlar da olmuştur (Firuzabadî, *Tenvir*; Zemahşerî, *Keşşaf*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*). Ayetlerin nüzûl ortamı ve metin içi bağlamı dikkate alınırsa müşriklerin yeniden dirilmeyi reddetmelerine, cinlerle ve meleklerle ilgili inançlarına, vahiy konusundaki tutumlarına cevap verildiği görülecektir (3, 4, 8 ve 12-14. ayetler).

2. Müşrik önderleri, vaad edilen kıyamet gelmedikçe şımarıyor ve alay ederek; “Bir türlü gelmedi, hiçbir zaman da gelmeyecek.” diyorlardı. Onların bu meydan okumasına yeminle cevap verilmekte ve neden ertelendiği izah edilmektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Mevdudî, *Tefhim*).

3. “Gayb”ın anlamı için bkz. 68/Kalem 47.

4. “Cinnet” kelimesinin iki anlamı vardır. Bugünkü anlamıyla delirmek, o günkü anlamıyla cinlerin musallat olması. Çünkü o günün müşrikleri, deliliği cinlerle izah ettiği gibi gaipten bilgi almanın da ancak cinler vasıtasıyla olabileceğine inanıyorlardı (81/Tekvir 17-27; 26/Şuara 210-227; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, c. 3, s. 345-352). Ayrıca bundan önce inen surelerde bu konu yoğun olarak işlendiği gibi bu ayetin devamında Davud Peygamber’in cinlerle ilişkisi ortaya konarak cinlerin Hz. Peygamber’e bir şey öğretmelerinin imkânsızlığı ortaya konmaktadır (12-14. ayetler; ayrıca bkz. 68/Kalem 2; 53/Necm 19-26; 72/Cin 1-15; 38/Sâd 36-38; 6/En’am 100; 37/Saffat 158; 34/Sebe 12-14).

5. Rüzgârın boyun eğdirilmesinden kasıt, rüzgârın gücünden yararlanma imkânının öğretilmesi olabilir. Yelkenli gemiler, özellikle madenlerin eritilmesi konusunda körüğün kullanılması vs. gibi.

6. Emrinde çalışan cinlerle ilgili geniş bilgi için 8, 40, 41. ayetlere ve ilgili dipnotlara bakılabilir. Daha geniş bilgi için bkz. 68/Kalem 2; 53/Necm 19-26; 72/Cin 1-15; 38/Sâd 36-38; 6/En’am 100; 37/Saffat 158; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, c. 3, s. 345-352.

7. “Timsal” kelimesi heykel anlamına gelmektedir. Tefsirciler, resim ve heykelin o dönemde haram olmadığına dikkat çekmektedirler (Maverdî, *en-Nüket*). Bu kelime, binalara ait sütun vb. unsurların ve kullanılacak eşyaların ihtişamla süslenmesi anlamında da kullanılmış olabilir. Çünkü insanın estetik zevkle işlediği üç boyutlu her nesneye heykel denmektedir (Mevdudî, *Tefhim*). Ayrıca Kur’an’da yasaklanan putlar hakkında heykel kelimesi kullanılmamıştır. Çünkü birtakım heykeller put olsa da her resim veya heykel bizatihi tek başına put olamaz. Heykeli put haline getiren, putperestin ona karşı takındığı tavidir. Putun heykelle özdeşleştirilmesi zamanla İslam geleneği içerisinde ortaya çıkmıştır. Zaten resim ve heykelin yasaklığı Kur’an’a değil, rivayetlere dayanmaktadır (Buharî, *Libâs* 88; Müslim, *Libâs* 81-87). Ancak Hz. Aişe’den gelen rivayet bunun isabetli olmadığını göstermektedir. Üzerinde resim/figür bulunan bir örtüyü Hz. Aişe’nin duvara asmasından Hz. Peygamber (s) rahatsız olmuş ve şöyle demiştir. “Allah

bize verdiği rızıklarla taş ve kerpiç örtmemizi emretmemiştir.” Bunun üzerine Hz. Aişe o örtüyü yastık yapmış ve Hz. Peygamber bundan rahatsız olmamıştır (Ebu Davud, Libâs 48; Müslim, Libâs 87; Geniş bilgi için bkz. Zerkeşî, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, s. 62).

8. “Dabbetü'l-arz” tabiri, değneği yiyen toprak kurdu ve benzeri canlılar için kullanılmaktadır. Değneği yemiş olmasından ve “el-ürzatü” (ağaç kurdu) kelimesinden hareketle ağaç kurdu diye çevrilmiştir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Taberî, *Camiu'l-Beyan*). “Arz” kelimesinin toprak anlamına geldiği ve hayvan kelimesiyle birlikte kullanıldığı düşünülürse toprakta yaşayan bütün canlılar da anlaşılabilir (İbn Atiye, *el-Muharrer*). Çünkü burada “Dabbetü'l-arz” terkibi ağaç kurdu diye çevrilirken 27/Neml 82. ayette “yerden çıkacak hayvan” ifadesi “Dabbetü'l-arz” şekline dönüştürülerek kavramlaştırılmıştır. Bu iki ayet arasında eğer bu kadar sıkı ilişki varsa “Dabbetü'l-arz” terkibi yerden çıkan canlı anlamına gelmektedir ve yerden çıkacak canlı da yerden çıkan bir kemirgen ya da toprak veya ağaç kurdu gibi bilinen bir hayvan türüdür.

9. Bu ayet, başta Mekkeli müşriklerin ve Yahudilerin inancında olduğu gibi hemen hemen bütün geleneklerdeki cinlerin gaybı bildiği iddiasını reddeden bir hüküm içermektedir (bkz. 12. Ayet; “gayb”ın anlamı için ayrıca bkz. 68/Kalem 47).

10. Bu ifade, “Arîm seli” şeklinde edebiyatımıza mal olduğu için aynen aktarmayı uygun gördük. Kelime anlamına bakılırsa “her şeyi silip süpüren sel” demektir.

11. Şeytan, gücünü, kendisine tabi olanlardan almaktadır.

12. Sebe tarihiyle ilgili geniş bilgi için bkz. Mevdudî, *Tefhim*.

13. Bu cümle, tanrılarının şefaate edeceğini iddia eden müşriklere bir cevaptır (10/Yunus 18; 39/Zümer 43, 44; 2/Bakara 254, 255. Ayrıca bkz. Zemahşerî, *Keşşaf*).

14. “Füzzi'a an kulubihim” ifadesini “kalplerinden korku gidince” şeklinde çevirmek zorlama bir yorumdur. Çünkü bu ve bir önceki ayet, kâfirlerin şefaate inancını reddetme bağlamında geçmektedir. Müminlerle ilgili hiçbir ifade geçmemektedir. Üstelik kelime, korkmanın yanı sıra yardım dilemek anlamına da gelmektedir. Kıyamette kâfirler, Allah'a ortak saydıkları şefaateçilerden (örneğin meleklerden) yardım/şefaate beklerken meleklerin onlara seslendiği ifade edilmektedir (Bkz. 40 ve 41. ayetler). Ya da Mücahid'in dediği gibi kalplerinden perde kalkıp gerçeğe yüzyüze geldikleri zaman melekler gerçeği sormaktadır. Onlar da acı gerçeği itiraf etmektedirler (Maverdî, *en-Nüket*; Zemahşerî, *Keşşaf*). Fakat hiç alakası yokken ayetler dünyadaki bir olayı anlatıyormuş ve müşriklerin cin ve kehanet inancını destekliyormuş gibi bir havaya büründürülmeye çalışılmıştır (Buharî, *Tefsir* 34/249).

15. Hz. Muhammed'in risaletinin ve dolayısıyla Kur'an'ın ilk muhatapları sınırlı olmakla birlikte mesajın evrensel bir boyuta sahip olduğunu dile getirmektedir (Mevdudî, *Tefhim*).

16. Mekke döneminin sonlarına doğru müşriklerin alay ve meydan okumalarından biri de “Hani bizi tehdit ettiğiniz şu azap bir türlü gelmedi?” sorusuydu. Verilen cevap ise Allah'ın bildiği şekildeydi. Hz. Peygamber'in vadin vaktini bilmemesi müşrikleri daha da şımartıyordu. Fakat bu durum, vahyin Allah sözü olduğunu ispatlayan en önemli kanıtlardan biriydi. Çünkü Peygamber'in uydurması olsaydı uzun bir tarih vermesine Allah'tan başka engel yoktu. Müşrikler kendisini Mekke'de sürekli sıkıştırdıkları halde

Hız. Peygamber'in kıyameti sadece Allah'ın bildiğini vurgulamakla yetinmesine karşın, kıyamet alametleriyle ilgili bilgilerin o dönemde ortaya çıkmaması hayli ilginçtir.

17. Bu ayette hem "küfür", hem de Allah'a denk başka varlıklar isnat etme (şirk koşma) eylemi, aynı insanlar için kullanılmakta ve şirkin küfür olduğu ortaya konmaktadır. Dolayısıyla küfrün sadece Allah'ı bütünüyle inkâr etmek anlamına gelmediği, bazı sıfatlarını inkâr etmenin de küfür olduğu açıkça ifade edilmiş olmaktadır (Zebîdî, *Tâc*; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*). Bu nedenle ve küfretme tabirinin Türkçede hakaret anlamı çağrıştırmaması sebebiyle bu deyim aynen kullanılma yerine "kâfirlik etmek" şeklinde tercüme edilmiştir.

18. "Eserra" kelimesi, hem gizlemek hem açığa vurmak anlamında kullanılabilir (Sarı, *Mevarid*).

19. Müşriklerin cin inancı konusunda bu surenin 12. ayetine ve ilgili dipnota bakılabilir. Dost, hamî ve otorite anlamına gelen "veli" kelimesinin açıklaması için bkz. 7/A'raf 3.

20. "Cinnet" kelimesinin anlamı için bkz. 8. ayet.

21. Ayetin bu ifadesinden, müşriklerin Hz. Peygamber'e dünyalık teklif ettikleri dönemde indiği anlaşılmaktadır.

22. "Gayb"ın anlamı için bkz. 68/Kalem 47.

23. Dünyadayken ahireti göremedikleri için iman etmemişlerdi. Çünkü kıyamet onlara çok uzak geliyordu. Şimdi ahireteler ve iman etmenin mekânı olan dünya onlardan çok uzak. Devamındaki ayetler de bunu açıklayıcı bir içeriğe sahiptir (Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

24. "Gayb"ın anlamı için bkz. 68/Kalem 47.